

Harmdirrende og perspektivløst

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

Dagbladet 4/7-97

Kjell Fjørtofts nye bok om rettsoppgjøret etter krigen er et skjevt, ensidig og perspektivløst partsinnlegg.

Her er et bredt historisk perspektiv på det norske rettsoppgjøret etter krigen: En erklært

BOK

Kjell Fjørtoft: «Oppgjøret som ikke tok slutt». Gyldendal 239 s. Kr 298

revolusjonær minoritet kom til makten på en utenlandsk okkupants bajoriteter. Minoriteten forsøkte å sette ut i livet sitt revolusjonære prosjekt; å omforme den demokratiske samfunnsorden i Norge til en nasjonalsosialistisk førerstat. Revolusjonsforsøket mislyktes totalt, dels fordi det ble møtt med sterk motvilje fra størsteparten av befolkningen, men først og fremst fordi okkupanten tapte storkrigen. Situasjonen var naturligvis ytterligere skjerpet ved at krigen var en ideologisk strid på liv og død.

Tragedier

Revolusjonære som mislykkes i sine revolusjonsforsøk blir sjelden vist noen nåde. De blir utsatt for hevn og for seierherrenes justis. At det vil utspille seg menneskelige tragedier i et oppgjør med taperne, og at slike tragedier også kan ramme uskyldige – som for eksempel barn – er ikke til å unngå i vår ufullekomne verden.

Det norske rettsoppgjøret kan betraktes i et slikt perspektiv. Gjør man det, så kommer det norske oppgjøret med alle sine mangler og problematiske sider slett ikke så ille ut, målt etter mål som rettssikkerhet og humanitet. Om man skulle anlegge et noe mindre perspektiv og sammenlikne med oppgjøret i andre tyskokkuperte land etter annen verdenskrig, så kommer Norge ikke så helt ille ut da heller. Men overordnede betraktninger av denne typen finner man overhodet ikke i Kjell Fjørtofts nye bok «Oppgjøret som ikke tok slutt». Boken er en samling av krasse anklager mot rettsoppgjøret. Som en ensidig, partisk anklagesamling kan den ha en viss verdi. Som en bok om rettsoppgjøret er den skjev, ensidig og perspektivløs.

Ujevn

Ser man på Fjørtofts seks bind

store bokserie om Norge og annen verdenskrig, så er den ujevn: ganske vellykket på enkelte områder, lite vellykket på andre. Best har han vært når han kan få spille ut sin personlige innlevelse og vise oss enkeltkjebner over hele spektret av fronter og fløyer i krigen. Minst interessant har han vært når han har behandlet de store stridsspørsmålene, som den såkalte Elverumsfullmakten og Norges folkerettslige stilling etter kapitulasjonen i juni 1940. Da har vi lest det før.

I større grad enn tidligere bøker er «Oppgjøret som ikke tok slutt» et ensidig partsinnlegg. Anklagene mot rettsoppgjøret er hovedsakelig framført i form av skildringer av enkelthistorier og enkeltkjebner. Mange av historiene og anklagene er godt kjent fra tidligere, noen er nye – i hvert fall for meg. Dermed faller Fjørtoft nok en gang inn i en tradisjon: en opposisjonell, undergrunnspreget strømning som har kritisert rettsoppgjøret kraftig. Store deler av denne tradisjonen har vært NS-vennlig, ofte er det tale om tidligere NS-medlemmer som har utgitt sine bøker og kampskrifter på egne forlag.

I andre tilfeller, som O.H. Langeland og Marta Steinsvik, er det tale om enkeltpersoner som slett ikke var vennlig innstilt til NS under okkupasjonen. Felles for alle bidragene i denne tradisjonen er at de har vært ensidige i den forstand at de har hengt seg opp i diskutabile og negative sider ved rettsoppgjøret. Felles er også at kritikken har vært framført med stort følelsesmessig engasjement.

Trakassering

Det man kan si om Fjørtofts bok, er at den i enda større grad enn tidligere føyer seg inn i en slik tradisjon. Denne gang er han noe flinkere enn før til å gjøre leseren oppmerksom på sine forelegg – i det minste de av dem som ikke har hatt noe med NS å gjøre.

Spesielt stor vekt legger Fjørtoft på trakassering av og overgrep mot NS-fanger. Også disse anklagene er i det store og hele kjent fra tidligere. Noen av historiene er ganske så opprørende.

Det er to aspekter ved Fjørtofts historier. Det ene er om de, hver for seg, er noenlunde korrekt framstilt. Man får tro at forfatter og forlag har sørget for en så grundig konsulentbistand at det er mindre slurv og

KJELL FJØRTOFT: Harmdirrende og ensidig om krigen.

feilaktige framstillinger her enn i enkelte andre bøker. Hvis ikke, vil Fjørtoft sikkert få høre det.

Dynger på

Det andre aspektet er at mangelen på helhetsperspektiv kommer altfor tydelig fram i denne formen for kritikk. Man får inntrykk av at Fjørtoft har dyngt på med de verste enkelthistoriene han har funnet. Men selv om skildringene skulle være noenlunde korrekte, så sier ikke det noe om hvor repre-

sentative slike overgrep var. Dette diskuterer Fjørtoft ikke i det hele tatt. Følgen blir at disse historiene gir et helt skjevt bilde av rettsoppgjøret.

For en rolig betraktning i et-

tertid er det naturligvis mye å sette fingeren på i rettsoppgjøret: fra landssvikanordningens tilbakevirkende kraft, via det kollektive erstatningsansvaret for NS-medlemmer, til behand-

lingen av tyskertøser og trakassering av NS-fanger. Men fra et faghistorisk synspunkt gjenstår en bred, grundig og kritisk undersøkelse av rettsoppgjøret. Inntil en slik faghistorisk

undersøkelse kommer, får vi legge Kjell Fjørtofts nye bok i bunken av harmdirrende og ensidige bidrag.

Oystein Sørensen

Foto: LINA LUNDBERG

114418